

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Rozvíjení řeči v mateřské škole

Bakalářská práce

Autor: **Kristina Mášová**

Vedoucí práce: **PaedDr. Alena Váchová**

**České Budějovice
2010**

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA

ČESKÉ BUDĚJOVICE

Faculty of Education

Department of Education and Psychology

Speech Development in Kindergarten

Bachelor thesis

Author: **Kristina Mášová**

Supervisor: **PaedDr. Alena Váchová**

**České Budějovice
2010**

Děkuji vedoucí bakalářské práce, PaedDr. Aleně Váchové, za rady, připomínky, ochotu a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou literaturu jsem uvedla v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111 / 1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejňováním své bakalářské práce pedagogickou fakultou, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, kterou provozuje Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích na svých internetových stránkách.

Datum odevzdání

Podpis

.....

.....

Anotace:

Námětem této bakalářské práce je popis vývoje řeči dítěte z hlediska ontogenetického a charakteristika řečového vývoje dítěte od narození do sedmi let věku. Dále se práce zabývá současnými společenskými změnami v souvislosti s rozvojem řeči.

V praktické části se zaměřuji na zmapování podmínek pro rozvoj spontánního řečového projevu dětí v současné mateřské škole. Vlastním pozorováním a dotazníkovým šetřením jsem zjišťovala, jaké možnosti spontánní komunikace mají děti během denních činností v mateřské škole.

Abstract:

The theme of this thesis is a description of children speech development from phylogenetic and ontogenetic aspect and characterization of the speech development of children from birth to seven years. Furthermore, the work deals with contemporary social changes in connection with the development of speech.

The practical part is dedicated to identifying the conditions for the development of spontaneous speech of children in kindergarten today. By my own observation and questionnaire survey, I discovered the possibilities of spontaneous communication of children during daily activities in kindergarten.

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část	
1. Problematika ontogeneze řeči.....	8
2. Vývoj dětské řeči.....	9
2.1 Anatomické předpoklady vzniku artikulovaných zvuků.....	9
2.2 Různá pojetí vývoje řeči.....	9
2.3 Přípravná stadia vývoje řeči.....	12
2.3.1 Období křiku.....	13
2.3.2 Období žvatlání.....	14
2.3.3 Období porozumění řeči.....	15
2.4 Vývoj řeči z lingvistického hlediska.....	16
2.4.1 Morfologicko-syntaktická rovina.....	16
2.4.2 Lexikálně-sémantická rovina.....	17
2.4.3 Foneticko-fonologická rovina.....	19
2.4.4 Pragmatická rovina.....	20
2.5 Charakteristika řečového vývoje dítěte od narození do sedmi let.....	22
2.6 Období otázek.....	27
3. Faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte.....	28
3.1. Vnitřní faktory.....	28
3.2. Vnější faktory.....	28
3.2.1 Rodina.....	29
3.2.2 Mateřská škola.....	29
4. Současné společenské změny v souvislosti s rozvojem řeči.....	30
4.1 Současné změny rodiny po r.1989.....	30
4.2 Stoupající užívání médií.....	32
4.2.1 Přínosy a negativa nových technologií, jejich vliv na publikum.....	33
4.2.2 Vývoj komunikace podle De Fleura.....	34
4.3 Užívání médií v předškolním věku.....	36
4.4 Změny předškolních zařízení po r.1989	38

II. Praktická část

5. Výzkumné šetření	40
5.1 Cíl a předpoklady výzkumné práce	40
5.2 Použité metody výzkumu.....	41
6. Průběh pozorování.....	42
7. Vyhodnocení dotazníku.....	45
8. Vyhodnocení předpokladů.....	48
Závěr	51
Seznam použité literatury	52
Přílohy	

Úvod

„Řeč je sama duše a kultura národa. Zdokonaluje-li se národ, musí se zdokonalovat i jazyk; neboť je živý a vyvíjí se s námi všemi, stále nesen výškou duševního napětí národního.“

(Karel Čapek)

Řeč je schopnost specifická pro člověka, povznáší nás nad ostatní bytosti, dává nám možnost vyjádřit se, popisovat zážitky, pocity, předměty, možnost domluvit se s ostatními. Pomáhá nám překonávat vztahové bariéry mezi lidmi. Zvláště my, učitelky mateřské školy, máme velkou příležitost rozvíjet u dětí spontánní komunikaci. Ve velké skupině ve třídě mateřské školy mají děti jedinečnou možnost poznávat ostatní vrstevníky, učit se vyjadřovat, získávat si zájem ostatních, řešit problémy a konflikty mezi sebou. To vše mohou, pokud mají dostatek času na spontánní komunikaci mezi sebou. Cítíme, že je to tak správně, ale i přesto někteří pedagogové, především starší ročníky, mají tendenci děti tišit více než je nutné. Je to jistě z důvodu, jak zakořeněného stylu výchovné práce před rokem 1989, tak i z důvodu jejich již opotřebované nervové soustavy. Proto je tato práce zaměřena právě na možnosti spontánní komunikace mezi dětmi v mateřských školách.

Díky řeči můžeme kárat, ale i chválit, lichotit, vyznávat se. Se slovy si můžeme hrát, slova můžeme psát, zpívat i malovat. Řeč je všude kolem nás. Rozvíjejme ji.

I. Teoretická část

1. Problematika ontogeneze řeči

Pojem **ontogeneze** chápeme jako individuální vývoj rostlinného či živočišného organismu od zárodku k zániku. Ontogeneze řeči je tedy vývoj komunikačních schopností, který probíhá v několika stádiích, mezi nimiž nejsou jasně dané hranice, tzn., že nelze u všech dětí očekávat v daném období stejnou úroveň a tentýž pokrok. Musíme respektovat časovou variabilitu, protože u dětí může docházet k obdobím akcelerace a naopak i retardace.

Avšak žádné ze stádií nelze přeskočit. Každé dítě prochází všemi stádií vývoje řeči, jen trvání jednotlivých stádií je individuální.

Řečový vývoj lidstva trval odhadem 3,5 milionů let. Takový podobný proces absolvuje každé dítě od narození do přibližně svých šesti sedmi let věku, kdy by měl být základní vývoj řeči ukončen.

Řečí se lišíme nejen od živočichů, ale i člověk od člověka. Z mluvené řeči dítěte usuzujeme stupeň rozvoje jeho motoriky (pohybových schopností a dovedností), způsob myšlení, rozsah znalostí a vědomostí, sociální chování i rysy jeho osobnosti.

O vývoji dětské řeči existuje nepřehledné množství odborné literatury. Při jejím studiu bychom měli vždy nejprve přihlédnout ke skutečnosti, z pohledu které odbornosti byl problém pojednán. Je-li autorem lingvista, psycholog, sociolog, pediatr, neurolog, pedagog, fonetik, logoped – to jsou jen některé obory zabývající se problematikou vývoje dětské řeči. (Peutelschmiedová, A., 2005, str. 28)

Když se dítě narodí, má rodina mimořádný zájem o vývoj řeči tohoto konkrétního člověka, tedy o jeho ontogenetický vývoj a nikdo se samozřejmě nezabývá vývojem řeči lidského druhu. Často pak dochází k řadě rozdílných názorů na to, jak a kdy by mělo dítě mluvit. Je to individuální. Pevná hranice se dá stanovit jen u počátečních etap vývoje.

2. Vývoj dětské řeči

2.1 Anatomické předpoklady vzniku artikulovaných zvuků

Na anatomické předpoklady možnosti vzniku artikulovaných zvuků se zaměřují mnohé výzkumy. V centru pozornosti je jazylka, spodina lebeční a poloha hrtanu. Jazylka je malá kost v horní části krku, která má bezprostřední vztah k dýchání, polykání a vydávání zvuků. Bylo zjištěno, že hrtan dospělého člověka se nachází mnohem níže než hrtan novorozence. Ten současně polyká a dýchá, což je u dospělého člověka nemožné. Hrtan klesá do běžné polohy zhruba do věku osmnácti měsíců. Aby mohly vznikat zvuky, z nichž se skládá lidská řeč, musí být hrtan v hrdle posazen níže. Nízká poloha hrtanu umožňuje vznik hrdelní rezonanční dutiny, která se podílí na vytváření některých důležitých hláskových zvuků. Tvar spodiny lebeční souvisí s polohou hrtanu. Čím je spodina lebeční plošší, tím je hrtan uložen výše. Tvar spodiny lebeční rovněž umožňuje úpony aktivovaných svalů mluvidel. Je třeba přiznat, že výzkumy evoluce artikulované řeči zatím podstatněji nepostoupily.

(Peutelschmiedová, A, 2005, str.27-28)

2.2 Různá pojetí vývoje řeči

Při popisu vývoje řeči mnozí odborníci volí odlišná schémata, většinou se ale shodují na dělení vývoje řeči na přípravná stadia (předřečové období) a stadia vlastního vývoje řeči.

Nejedná se nikdy o období přesně časově ohraničená, jedno přechází plynule do druhého, někdy se i krátce překrývají. Je třeba zdůraznit, že ve vývoji dětské řeči neexistují žádné striktní normy. Jak již bylo zmíněno, že je to vždy proces individuální (Peutelschmiedová, A., 2005, str.28)

Každé dítě má své vývojové zvláštnosti, a jestliže tyto odchylky nepřesáhnou mezní stanovená období (například začít mluvit do třetího roku věku), není třeba se znepokojovat. Postupně se vývoj, ve většině případů, vyrovná.

Vývoj řeči u dítěte neprobíhá jako samostatný proces, ale je ovlivňován vývojem motoriky, sensorického vnímání, myšlení a také jeho socializací. (Klenková, 2006, str.32)

V literatuře (Klenková, 2006, str.31) bývá často uváděn názor Vygotského, že do určitého věku probíhá vývoj myšlení a řeči nezávisle na sobě. V myšlení existují předintelektuální stadia a v řeči předřečová stadia a teprve kolem druhého roku věku dítěte se obě linie protínají, čímž se myšlení stává verbální a řeč intelektuální.

Podle Sováka (1971) probíhá před obdobím, než dítě začne mluvit, celá řada přípravných období, předstupňů řeči, které začínají ihned po narození dítěte a nejsou přesně časově oddělena, prostupují se navzájem a probíhají i současně vedle sebe. Jsou to:

- 1) období křiku
- 2) období žvatlání
- 3) období porozumění řeči a vlastní vývoj řeči, kam jsou řazena tato postupná, na sebe navazující stadia:
  - a) stadium emocionálně-volní,
  - b) stadium asociačně-reprodukční,
  - c) stadium logických pojmů,
  - d) intelektualizace řeči.

Klenková (2006) uvádí pro porovnání pojetí Příhody a Lechty:

Příhoda (1963) řadí vývoj řeči do těchto 11 stadií:

- 1) výrazové stadium interjekční,
- 2) intonační drezura,
- 3) počátky jazykové percepce,
- 4) stadium onomatopoické,
- 5) stadium komplexních výrazů,
- 6) izolační typ řeči,
- 7) rozšíření izolační věty,
- 8) flektivní typ řeči,
- 9) počátek srozumitelné výslovnosti s jasnou artikulací,
- 10) zdokonalování tvaroslovné a syntaktické,
- 11) správné vytvoření podřadného souvětí.

Lechta (2003) rozdělil vývoj řeči na fáze, které je vhodné použít při orientačním posouzení úrovně řeči:

- 1) období pragmatizace – přibližně do konce 1.roku života
- 2) období sémantizace – 1.-2.rok života
- 3) období lexémizace – 2.-3.rok života
- 4) období dramatizace – 3.-4.rok života
- 5) období intelektualizace – po 4.roce života

Názvy jednotlivých fází vystihují nejtypičtější procesy, které v jakém období probíhají. To však neznamená, že si jednotlivé aktivity člověk předtím nebo potom neosvojuje, ale znamená to, že v tom období proces osvojení dosahuje vrcholu. Při sledování vývoje řeči se může postupovat chronologicky podle jednotlivých etap, nebo je možné sledovat vývoj řeči podle jednotlivých jazykových rovin, které se v ontogenezi řeči různě prolínají (Klenková, J., 2006, str.31).

2.3 Přípravná stadia vývoje řeči

V období, probíhajícím přibližně do 1 roku života, si dítě osvojuje návyky a zručnosti, na jejichž základě později vzniká skutečná řeč. Tyto činnosti charakterizujeme jako předverbální a neverbální aktivity.

Předverbální projevy, jako například křik a broukání, mají užší vazbu na budoucí zvukovou, slovní, verbální řeč dítěte. Neverbální projevy, obsahující zvukové i nezvukové prvky, nemusí být vždy vázány na budoucí verbální řeč (např. zrakový kontakt, komunikace na základě tělesného kontaktu při kojení apod.). Předverbální aktivity postupně zanikají, ve vývoji budou nahrazeny verbálními projevy, ale neverbální komunikace přetrvává v různých formách po celý život. Autoři, kteří se zabývají předverbálními a neverbálními aktivitami, se již nezabývají jen aktivitami dítěte v přípravných stadiích vývoje řeči, ale věnují se procesu komunikace mezi dítětem a jeho prostředím. V tomto procesu pozorujeme u dítěte neverbálně-předverbální projevy, u dospělých však neverbálně-verbální projevy. (Lechta, 1994)

Nejrůznější předverbální projevy, které jsou přípravou artikulačního ústrojí ke skutečné verbální řeči, začínají ještě před narozením dítěte.) Již v prenatálním období se objevuje vagitus uterinus (tzv.vaginální kvílení). Zeller (In Klenková, 2006, str.34) uvádí dumláni palce, polykací pohyby, v období před porodem dochází k „naladění“ sluchu na zvuky mluvené řeči. Všechny tyto zjištěné činnosti pokračují a dítě procvičuje artikulační ústrojí i po narození. Činnosti, jako je sání, polykání, žvýkání jen zdánlivě nesouvisí s vlastní řečí, ale teprve jejich ovládnutí umožní vývoj řečových aktivit. Primární funkcí artikulačního orgánu je zabezpečení dýchání a přijímání potravy, avšak někteří autoři potvrzují, že právě schopnost žvýkání a mluvení spolu souvisí. Dítě se nepokusí verbálně používat čelist, rty a jazyk dříve, než se naučí správně provádět žvýkací pohyby. Teprve po zvládnutí těchto aktivit může přejít k dalšímu vývojovému stupni. (Klenková, J., 2006, str.34-35)

2.3.1 Období křiku

První zvukový projev, který dítě vydá při příchodu na svět, je nejčastěji pláč, což je zpočátku dost monotónní zvuk, který je podobný samohlásce „á“ a kolísá kolem základního tónu naší hudby, kolem komorního a. Dítě jím reaguje na změnu prostředí a tento křik také souvisí s prvním nadechnutím. Ovšem mezi dětmi jsou v tomto období velké rozdíly. Některé jsou hlasově velmi aktivní a „prokřičí“ a „propláčou“ celé hodiny, jiné se naopak zvukově skoro vůbec neprojevují a tráví krátké chvíle bdělosti pozorováním okolí nebo vlastních pěstiček. (Kutálková, 1996)

Během prvních týdnů života křik neznamena, že dítěti něco schází. Je to reflexní činnost, směřující k budoucímu používání hlasu. Tento křik může být krátký, ale také velmi intenzivní a nápadný barvou hlasu a výškou. Různé výzkumy se zabývají délkou křiku a pokouší se zjistit, jaké informace o dítěti je z jeho křiku možné získat. (Klenková, 2006)

Okolí pokládá obyčejně křik novorozence za projev nelibosti. Jakmile se dítě ozve, hned je začne někdo konejšit, houpat a pátrat po příčině nespokojenosti. Dítě, jakkoli jen několik dnů staré, si dokáže tento fakt velmi rychle uvědomit a původně reflexní děj nebo účelové sdělení o nějakém nepohodlí se stane nástrojem vůle a několik dnů staré mimino tyranizuje celou rodinu. (Kutálková, 1996)

Není potřeba hledat v křiku projevy nespokojenosti. Je dobré zkontrolovat, zda je dítě suché, v teple a zda nemá hlad. Pokud chcete mít jistotu, že mu nic neschází, poraďte se s dětským lékařem při pravidelné kontrole. Jestliže dítě dobře prospívá, nechte ho, ať si křikem cvičí dech a hlas a nenechte se vyvést z klidu ani nervózními příbuznými, ani sousedy. A protože dítě potřebuje pro svůj další vývoj i častý tělesný kontakt, chování a mazlení, pak bude nejúčinnější a příjemnější využít k chování dobu, kdy je dítě spokojené a nekřičí. Vyhnete se tak nenápadným začátkům rozmazlování. (Kutálková, 1992)

Nastupuje broukání, v podstatě mlaskání, sykot, zvuky ražené a třené – zvukový materiál pro pozdější tvorbu řeči. Začíná se uplatňovat zpětná sluchová vazba, motoricko-akustický spoj. Dítě produkuje nahodile více zvuků, než jich existuje v jazycích všech kulturních národů. (Peutelschmiedová, 2005)

Kolem 6.týdne života se začíná charakter křiku měnit. Křik dostává citové zabarvení, mění se rozsah hlasu i jeho intenzita. Zpočátku vyjadřuje nespokojenost, nelibé pocity tvrdým hlasovým začátkem a takový výrazný zvukový projev už můžeme nazvat jednoznačně pláčem. V dalším vývoji (mezi 2. a 3.měsícem) dítě vyjadřuje i pocity libé, objevuje se již měkký začátek. O hlasových projevech v tomto období mluvíme jako o houkání nebo broukání. S tímto obdobím se prolínají počátky žvatlání. (Klenková, 2006)

2.3.2 Období žvatlání

Podle Sováka (1972) se objevuje větší rozmanitost zvuků, což souvisí se změnami v utváření resonančních dutin, ústní a hltanové dutiny. Dítě opakuje sání i polykací pohyby a postupně začíná objevovat možnosti pohybu jazyka a rtů. Mluvíme zde o „pudovém žvatlání“, jsou vytvářeny tzv. prahlásky, prefonémy. Nejsou to ještě hlásky, ale tzv. dětské zvučky (připomínají hlásky, slova či nezvyklé zvuky-mlaskání, pískání...) (Klenková,2006) Nejde však zatím o činnost vědomou, ale o pudovou hru s mluvidly, přinášející dítěti libé pocity. Všechny děti na zeměkouli vydávají stejné zvuky, bez ohledu na světadíl a kulturu národa, pudově si broukají i děti od narození hluché. Během dalšího vývoje, kdy dítě začíná napodobovat nejen pohyb a grimasy, ale i slyšené zvuky, z repertoáru postupně ubývají různé mlaskavé zvuky, které nejsou součástí mateřského jazyka.

V druhé polovině prvního roku života (přibližně v 6. až 8. měsíci života) nastává období napodobujícího žvatlání. Napodobuje gestikulaci

a výrazy obličejí a postupně se snaží napodobovat co slyší. Zapojuje se vědomá zraková a sluchová kontrola, dítě si všímá i pohybů mluvidel nejbližších osob, matky, začíná napodobovat hlásky svého rodného jazyka. Daleko více a přesněji se mu ale daří napodobit melodii řeči a její tempo. Melodií řeči dokáže dítě velmi přesně vyjádřit své pocity a svá přání. (Klenková, 2006)

2.3.3 Období porozumění řeči

Okolo 10. měsíce nastupuje stadium porozumění řeči. Přestává reagovat výhradně na realitu, jako dřív, a začíná reagovat také na zvuk slova. Sice ještě nechápe obsah slov, která slyší, ale slyšené zvuky asociuje s vjemem, či představou konkrétní situace, která se často opakuje. Stále ještě potřebuje i výraznou melodii a mimiku, aby porozumělo, ale slova už postupně nabývají na významu. V tomto období je důležité poskytovat dítěti dostatek kontaktu s ostatními lidmi. Snažíme se mluvit s dítětem pouze o tom, co právě vidí. Toto období je mimořádně důležité, protože dítě velmi rychle vrůstá do svého kulturního prostředí, přizpůsobuje se jeho zvyklostem a registruje všechny naše ctnosti a nectnosti.

Vřelé citové vztahy a z nich plynoucí pocit bezpečí napomáhají vzniku asociací mezi slovy a předměty. Rychle se tak zvyšuje počet slov, kterým dítě rozumí, přesto, že je zatím neumí říci (pasivní slovní zásoba). (Kutálková, 1996)

Pokud je prostředí v rodině nepodnětné a citově chladné, naprosto spolehlivě přibrzdí další vývoj dítěte.

2.4 Vývoj řeči z lingvistického hlediska

Při charakteristice vývoje řeči dítěte z hlediska lingvistického využíváme poznatky o vývoji jazykových rovin. V ontogenezi řeči se tyto jazykové roviny prolínají, jejich vývoj tedy v jednotlivých časových úsecích probíhá současně.

2.4.1 Morfologicko-syntaktická rovina

Tuto gramatickou rovinu řeči lze zkoumat teprve až okolo 1.roku, kdy nastupuje vlastní vývoj řeči. První slova, která dítě začíná používat, plní funkci vět(období jednoslovných vět). Jsou to slova jednoslabičná nebo dvouslabičná, vznikají opakováním slabik (např. mama, tata, baba mají podobnost v různých jazycích). Nejčastěji jde o slovo, provázející něco, co dítě mimořádně zaujalo (ham, auto, bota, pápá apod.). Jsou to slova neohebná, nečasují se, neskloňují, podstatná jména jsou většinou v prvním pádě, slovesa v infinitivu, případně ve 3.osobě nebo v rozkazovacím způsobu. (Klenková, 2006, str.37) Slovo prošlo nejen prahem pochopení, tzn., že dítě ví, co daný zvuk znamená, ale i prahem proslovení.

Projevy pomocí izolovaných slov trvají přibližně do 1 a půl až 2 let. Pak jednotlivá slova postupně přestávají stačit k vyjádření myšlenky a dítě je začíná spojovat. Rodí se první věta. Vzhledem k tomu, že jde většinou o naléhavá přání nebo silné zážitky v přítomnosti maminky, figuruje tady slovo mama podstatně častěji (mámo ee, mámo ham). To však rodiče ještě moc za větu nepovažují, takže obvyklá hranice dvou let, kdy dítě už většinou používá jednoduché věty, tzv. „normálně mluví“, zastihne věty typu „haf hafá, čiči papá“. Rozdíly jsou mezi dětmi veliké. Zatímco některé, zvláště holčičky, již mluví poměrně zdatně, jiné, častěji chlapci, se teprve pomalu rozjíždějí.(Kutálková, 1996, str.40)

Z hlediska morfologie začíná nejdříve používat nejprve podstatná jména, později slovesa, mezi tím se objevují onomatopoická citoslovce.

V období mezi 2. a 3. rokem používá dítě stále více přídavná jména, postupně i osobní zájmena. Nejpozději začíná používat číslovky, předložky, spojky. Po 4. roce života obvykle užívá všechny slovní druhy.

Mezi 2. a 3. rokem života začíná dítě také skloňovat, po 3. roce užívá jednotné i množné číslo. Poměrně dlouho dělá potíže stupňování přídavných jmen. Pro slovosled je typické, že slovo, které má pro dítě emocionálně klíčový význam, klade ve větě na první místo,.

Mezi 3. a 4. rokem života již tvoří souvětí, nejdříve tvoří souvětí slučovací, později i souvětí podřadná. Pravidla syntaxe se dítě učí samo pomocí transferu (Sovák, 1972), gramatické formy, které slyší v určité situaci, použije analogicky i v jiných situacích. Transfer je přesný, nebere v úvahu gramatické výjimky. Do 4 let jde o přirozený jev, tzv. fyziologický dysgramatismus. Po 4. roce by neměla gramatická stránka projevu dítěte v běžných komunikačních situacích vykazovat nápadné odchylky. Jestliže v tomto věku přetrvává dysgramatismus, může se jednat u dítěte o narušený vývoj řeči. (Klenková, 2006, str.38)

2.4.2 Lexikálně-sémantická rovina

Zabývá se slovní zásobou a jejím vývojem, a to jak aktivním, tak pasivním slovníkem. Přibližně okolo 10. měsíce je možné u dítěte registrovat začátky rozvoje pasivní slovní zásoby, tzn., že dítě začíná „rozumět“ řeči. Ve dvanácti měsících začíná postupně používat i svoje první slova - rozvíjí se aktivní slovní zásoba. To však neznamená, že dítě od této doby bude komunikovat jen verbálně. Dorozumívání je stále hlavně na úrovni pohledů, mimiky, pohybů, pláče. První slova chápe všeobecně, např. haf haf je všechno, co má čtyři nohy a je chlupaté. Hovoříme o „hypergeneralizaci“. Když již umí více slov, pozorujeme opačnou tendenci - hyperdiferenciaci (dítě uznává slova za názvy jedné jediné věci, osoby, např. táta je označení jen pro jednoho otce). (Klenková, 2006, str.38)

Slovní zásoba neroste nijak rovnoměrně. Zpočátku je obvykle ještě

možné registrovat jednotlivá slova, ale pak jich začne velmi rychle přibývat. Mohou se objevovat období, kdy se zdánlivě nic neděje, a pak se najednou začne slovní zásoba mimořádně rychle měnit. Je veliký rozdíl mezi množstvím slov, kterým dítě rozumí (pasivní slovní zásoba) a mezi množstvím slov, které opravdu samo používá (aktivní slovní zásoba).

Pasivní slovní zásoba se začíná budovat dlouho předtím, než dítě řekne své první slovo. Ani odborníci se neshodují v názoru, kolikrát musí dítě dané slovo pro zapamatování zaslechnout, aby ho začalo používat. Proto bychom si měli dávat pozor na vyjadřování již před úplně malým dítětem. Obvykle se uvádí, že je pro zapamatování nutné slyšet slovo alespoň dvěstěkrát, ale víme, že mnohdy stačí zaslechnout slovo jen jednou a mnohdy je pak těžké takové nelibé slůvko z dětské slovní zásoby odstranit. Zapamatování nových slov totiž ovlivňuje nejen počet opakování, ale především situace, citový doprovod a také zvuková nápadnost slova (zvukomalebná slova se zapamatují nejnárodněji). (Kutálková, 1996, str.41)

Rozsah slovní zásoby je tedy ovlivněn prostředím, ve kterém dítě žije, dále jeho rozumovými schopnostmi i osobními předpoklady. Avšak procesy výzkumu slovní zásoby jsou složité. Mnohá šetření se ve výsledcích rozcházejí, protože někteří zkoumali u dětí v určitém věku pouze aktivní slovní zásobu, jiní zkoumali aktivní i pasivní slovní zásobu. (Klenková, 2006, str.38)

Průměrné údaje z těchto výzkumů jsou:

Věk dítěte	Počet slov (průměrně)
1 rok	5-7 slov
2 roky	200 slov
3 roky	1000 slov
4 roky	1500 slov
5 let	2000 slov
6 let	2500 – 3000 slov

Tato tabulka ukazuje, že do 3.roku života dítěte je nárůst slovní zásoby největší.

Dítě kolem 3. roku dokáže říci např. své jméno i příjmení, mezi 3. a 4. rokem chápe rozdíly „malý-velký, světlo-tma“, zná jméno svého sourozence, umí říci básničku. Koncem předškolního věku dokáže spontánně hovořit o událostech z jeho života, správně realizuje i delší a několik úkolů obsahující příkazy. (Klenková, 2006, str.39) Zpravidla už dokáže samostatně vyprávět pohádku nebo vyslechnutý příběh.

2.4.3 Foneticko-fonologická rovina

Rozvoji této jazykové roviny věnovali mnozí odborníci největší pozornost. Výzkumy roviny probíhaly brzy po narození dítěte a zaměřovaly se na dětský křik i broukání. Důležitým momentem v ontogenezi řeči je období přechodu z pudového žvatlání na žvatlání napodobující, tzn. Věk dítěte od 6. do 9. měsíce. Zvuky, které dítě produkovalo před tímto obdobím, se nepokládají za hlásky mateřského jazyka.

Výzkumná šetření se mnohdy rozcházela ve výsledcích, určovala odlišně pořadí dítětem vyslovovaných hlásek. Schulze vyslovil tzv. „pravidlo nejmenší námahy“, podle kterého dítě vytváří hlásky, které vyžadují nejmenší námahu a až později vytváří hlásky artikulačně náročnější. Dítě tedy tvoří nejprve samohlásky, potom retné souhlásky a postupně až hlásky hrdelní.

Fonematická stavba řeči začíná rozvíjet až po ukončení období žvatlání, přičemž zde chybí vývojová plynulost. Dítě začíná používat jazyk „labiálním stadiem“, kdy využívá výlučně kontrast mezi souhláskami a samohláskami (P-A nebo PA-AP), následuje stadium opozice závěrové nosní a ústní souhlásky (M-P), opozice retného a dásňového prvku (P-T). Postupně dochází k rozštěpení základního trojúhelníku foném na dva trojúhelníky: samohláskový a souhláskový. (Klenková, 2006, str.39)

Samotnou hlásku některé děti vysloví dobře, ale souhláskové skupiny (slova) s tupými i ostrými sykavkami (sešít, skřítek, cvičky), popř. tvrdými a měkkými souhláskami (hodiny), nezvládnou.

Děti většinou ovládají dříve výslovnost jednotlivých hlásek a teprve pak je umí spojit. Jedná se o tzv. artikulační obratnost či neobratnost. Jako cvičení je dobré procvičování písniček a říkadel. Při rytimizaci se také dosáhne dobrých výsledků. (<http://www.rodina.cz/dotaz76140.htm>, 5.7.2010)

Do foneticko-fonologické roviny patří i fonemický sluch, tzv. sluch pro hlásky, který dnes bývá nahrazován pojmem fonemické uvědomění, díky kterému si dítě „uvědomuje“, že slovo se skládá z jednotlivých hlásek - fonémů. To je vnímáno jako proces, který je velmi důležitý pro rozvoj čtení a psaní. Znamená, že dítě (po 5. roce života) již dokáže vnímat slovo jako shluk hlásek. Například slovo *les* je tvořeno třemi hláskami: /l/ /e/ /s/. Fonemické uvědomění spolu se znalostí písmen v předškolním věku napomáhá úrovni čtenářských dovedností na základní škole. (<http://e-psycholog.eu/clanek/37>, 5.7.2010)

2.4.4 Pragmatická rovina

Lechta(1990) (In Klenková, 2006, str41) uvádí, že pragmatická rovina představuje rovinu sociální aplikace, sociálního uplatnění komunikační schopnosti, do popředí vystupují sociální a psychologické aspekty komunikace, tedy schopnost vést dialog, vyjádřit vlastní pocity a postoje, požádat o něco či vyprávět.

Jazykové dovednosti patří mezi významné předpoklady sociální interakce. Mluvíme o schopnosti komunikovat přiměřeným způsobem v daných sociálních rolích, s ohledem na zvyklosti a normy daného prostředí.

Osoby, se kterými dítě předškolního věku komunikuje můžeme rozdělit do dvou skupin.

Jsou to:

- 1) dospělí (rodiče, učitelé, známí lidé, cizí lidé)
- 2) vrstevníci (děti)

Na prvním místě jsou samozřejmě rodiče, případně nejbližší rodina (teta, strýc, babička, dědeček), s kým dítě komunikuje. Po vzoru rodičů opakuje přirozenou nápodobou slyšené vzorce řeči. Pak zmiňují vrstevníky, což jsou nejčastěji děti, se kterými se dítě setkává v mateřské škole, případně sourozenci. Jako další lidi, se kterými dítě komunikuje, můžeme vyjmenovat právě učitele, rodiče ostatních dětí a personál v mateřské škole (kuchařky, školnice, lektory).

V jedné knize se mi zalíbil příklad, kdy se dítě sklání nad kočárkem svého sourozence a povídá: „Jejej, mlíčko už není!“, načež se obrátí k matce a ptá se: „To už miminko vypilo všechno mlíčko?“

Už ve dvou až třech letech věku dokáže dítě pochopit svou roli komunikačního partnera a podle ní se přizpůsobit konkrétní situaci. Dítě si totiž osvojuje nejen znaky a pravidla mateřského jazyka, ale i užívání komunikačních vzorců, které v různých situacích různě aplikuje. To zahrnuje kromě slovních i mimoslovních a afektivních výrazových forem, jejichž oboustrannou podmínkovou strukturu pochopil již kojeneček. Dávno před tím, než dítě pochopilo obsah slov nebo věty, dokáže intuitivně pochopit celkovou situaci.

Po 3. roce života je u dítěte viditelná snaha komunikovat, navazovat a udržovat krátký rozhovor s dospělými lidmi ve svém okolí. Ve 4 letech stále častěji dokáže komunikovat přiměřeně dané situaci. V tomto období intelektualizace řeči dochází k regulační funkci řeči tzn., že chování dítěte je možné usměrňovat řečí a dítě samotné používá řeč k regulaci dění ve svém okolí. (Klenková, 2006)

2.5 Charakteristika řečového vývoje dítěte od narození do sedmi let

Vývoj řeči v tomto období je velmi přehledně popsán v publikaci Eileen Allen, K., Marotz, Lyn R., v této části je čerpáno z tohoto zdroje. (2002, str.47-132)

Od narození do konce prvního měsíce

- Veškeré tělesné systémy jsou připraveny fungovat od okamžiku narození a novorozenec se začíná adaptovat na vnější svět V několika reflexech lze rozpoznat počátky vývoje řeči a jazyka. Jedná se o uvolnění skousnutí, když třeme dítěti dásně, o sací a hledací reflex. Zatím komunikuje, jak bylo řečeno v předešlých kapitolách, různými neverbálními způsoby.
- Během prvního měsíce života představuje základní formu komunikace pláč a křik.
- Na hluk reaguje mrkáním, pohybem, ustrnutím, těkavým pohledem či úlekem.
- Dává přednost určitým zvukům, např. hudbě a lidskému hlasu, které ho uklidňují.
- Čas od času vydává i jiné zvuky než křik.

Od jednoho do čtyř měsíců

- Zpočátku reaguje dítě na zvuky (přestane naříkat, zarazí se), jako je hlas nebo chrastítka či zvonek, později hledá zdroj zvuku, otáčí se po směru zvuku.
- V pozici tváří v tvář s rodičem s ním umí sladit vydávání zvuků, pohledy a pohyby těla. Při této komunikaci dítě dokáže vést, i se řídit tím, co dělá jeho protějšek.
- Když na dítě někdo promlouvá nebo se usmívá, brouká a vrní.

- Dokáže vyluzovat jednotlivé samohlásky (a, e, u), napodobuje zvuky, které dělají ostatní.
- Hlasitě se směje.

Od čtyř do osmi měsíců

- Reaguje správně na vlastní jméno a jednoduché pokyny, jako je „papej“ nebo „udělej papa“.
- Napodobuje některé neřečové zvuky, jako je kýčání, mlaskání jazykem.
- Umí vyslovit všechny samohlásky a některé souhlásky (např. b, p, t).
- Reaguje na tón hlasu druhých lidí, ze kterého poznává hněv, hravost, smutek.
- Různými zvuky vyjadřuje emoce jako je radost, spokojenost a hněv.
- „Povídá si“ s hračkami.
- Opakuje za sebou stejné slabiky (např. ba, ba, ba).

Od osmi do dvanácti měsíců

- Vrtí hlavou na znamení „ne“. Některé děti přikyvuji i na znamení souhlasu.
- Brouká a žvatlá, aby vyvolalo sociální interakci.
- Brebentí jakoby ve větvích a vydává zvuky a slabiky, které dohromady připomínají modulaci skutečné řeči.
- Mává na rozloučenou a na požádání tleská.
- Má rádo jednoduché rytmické písničky. Na hudbu tancuje a „zpívá“.
- Na požádání, provázené srozumitelným gestem, podá předmět.

Batole - 1 rok

- Jedno slovo používá k vyjádření celé myšlenky, později používá k vyjádření věty o dvou slovech.
- Poslouchá jednoduché pokyny: „Dej tátovi auto.“

- Na požádání ukazuje na známé osoby, zvířata, hračky.
- Správně určí tři části těla, když mu je někdo označí jménem.
- Na jednoduché otázky odpovídá „ano, ne“, svou odpověď provází kývnutím či zavrtěním hlavou.
- Jeho řeč je ostatním srozumitelná z 25 – 50%.
- Aktivně užívá 5 až 50 slov (nejčastěji se vztahují k jídlu, hračkám, zvířatům).
- Užívá gesta jako ukazování a tahání, aby nasměrovalo pozornost dospělého.
- Uvědomuje si výměnný charakter konverzace. Chápe, že je při některých slovních projevech potřeba se střídát a také se podle toho chová např. při děláni a napodobování zvuků.

Batole – 2 roky

- Rádo si nechává číst, když se může zapojovat (ukazovat na obrázky, předvádět příslušné zvuky, obracet stránky).
- Uvědomuje si, že jazyk je účinný nástroj, jak vyjádřit své potřeby a přání tak, aby na ně ostatní mohli reagovat.
- Používá 50 až 300 slov, pasivní znalost je ale rozvinutější než aktivní. Většina dvouletých dětí výrazně více rozumí, než kolik dovedou vyjádřit.
- Skládá věty o třech až čtyřech slovech.
- Sebe označuje spíše zájmenem „já“, než vlastním jménem. Nemívá problémy s užíváním slova „moje“.
- Záporné věty utváří tak, že ke kladně znějící větě přidá zápor „ne“.
- Opakovaně se ptá „Co je to?“.
- Někdy správně používá plurál. Mluví i o nepřítomných věcech a událostech. Obojí svědčí o jazykovém a kognitivním pokroku).
- Zadrhávání a další projevy, narušující plynulost řeči, jsou běžné.
- 60 až 70% toho, co dvouleté dítě říká, je pro okolí srozumitelné.

Tříleté dítě

- Mluví o nepřítomných lidech, předmětech, událostech, které neprobíhají bezprostředně (Kája má ve škole kolo).
- Mluví o tom, co dělají druzí (Táta seká trávu).
- Připojuje další informace k tomu, co bylo řečeno.
- Správně odpovídá na jednoduché otázky, používá větší množství slovních obrátů, které dál rozvíjí konverzaci (Co bylo potom?).
- Přivolává pozornost k sobě či k právě probíhajícímu události (Koukni, jak moje letadlo letí).
- Organizuje chování ostatních lidí (Budeme skákat do vody.Ty první.).
- Používá již 300 až 1000 slov.
- Recituje říkanky, zpívá písničky.
- Používá i několik přívlastků za sebou (Hezká bílá kočka).
- Rozlišuje mezi jednotným a množným číslem, ale občas se mu nepovede správný tvar (kočka-kočky, pes-pesy).

Čtyřleté dítě

- Užívá předložky „na“, „v“, „pod“.
- Užívá přívlastňovací tvary zájmen a jmen (tátovo, její).
- Odpovídá na otázky „Čí?“, „Kolik?“, „Kdo?“, „Proč?“.
- Vytváří složitá souvětí.
- Začíná správně užívat minulý čas.
- Mění hlas a větnou strukturu podle posluchače
- Dokáže říct , jak se jmenuje křestním jménem i příjmením, jestli je chlapec nebo děvče, jak se jmenují jeho sourozenci a někdy také telefonní číslo domů.
- Správně odpovídá na otázky typu, co je potřeba udělat, když je unavený, je mu zima nebo má hlad.

Pětileté dítě

- Slovní zásoba činí 1500 i více slov.
- Podle obrázků v knize převypráví známý příběh.
- Funkčně definuje jednoduchá slova (míč je na házení, postel je na spaní).
- Poznává a umí jmenovat základní barvy.
- Chápe jednoduché vtipy, samo si vtipy a říkanky vymýšlí.
- Umí se správně ohlásit do telefonu, zavolat požadovanou osobu, zapamatovat si krátký vzkaz.
- Mluví skoro zcela srozumitelně a gramaticky správně.
- Správně používá podmíňovací způsob sloves „mohl by“.

Šestileté dítě

- Rádo povídá, často „nezastaví“ pusu.
- Dokáže vést konverzaci v „dospělém duchu“. Pokládá velké množství otázek.
- Každý den se naučí 5-10 nových slov, slovní zásoba se skládá z 3500 až 4000 slov.
- Správně časuje slovesa a skloňuje podstatná jména, slova skládá do věty ve správném pořadí.
- Rozhořčení nebo vztek ventiluje spíše slovními výlevy než záchvaty vzteku či tělesným násilím (To je moje! Okamžitě mi to vrať!).
- Přehrává si pro sebe jednotlivé kroky, které podniká při řešení jednoduchých problematických situacích (I když logika těchto komentářů nemusí dospělým připadat srozumitelná).
- Napodobuje slangové vyjadřování, mluví hrubě, „spřesté“ řeči mu připadají legrační.
- Baví ho poslouchat předčítané nebo vymyšlené příběhy.
- Je schopno naučit se více než jednomu jazyku. V bilingvní rodině se tak děje zcela spontánně.

Po formální stránce bývá vývoj řeči dítěte dokončen v sedmi letech.
(Eileen Allen, K., Marotz, Lyn R., 2002, str.47-132)

2.6 Období otázek

Dítě se učí nová slova natřikrát. Nejprve dítěti věc ukážeme a pojmenujeme: „To je pes.“ Dítě si tento fakt uvědomí a my můžeme zjistit, zda si dítě slovo zapamatovalo: „Kde je pes?“, „Ukaž mi psa.“, „Podej mi psa.“ Teprve časem se ptáme: „Co je to?“ a dítě odpovídá: „Pes:“ V této etapě vývoje se především ptáme my a dítě nám odpovídá.

Později se role vymění a dítě se ptá: „Co je to?“ A tato otázka pak rodiče pronásleduje dlouhé týdny, než přijde doplnění dotazu otázkou: „Proč?“. Je to vyčerpávající období, ale velmi důležité pro dítě, protože si při něm:

- rozšiřuje slovní zásobu
- ujasňuje si gramatické struktury
- začíná používat jazyk jako prostředek sociálního kontaktu

Proto je ochotno ptát se tolikrát na tutéž věc a vyslechnout několikrát stejné vysvětlení – získává tím praxi v navazování kontaktů, ve schopnosti vést rozhovor, je to možnost vyzkoušet si některé věci opakovaně.

V tomto období se více než jindy určuje budoucí „sociální tolerance řeči“, tzn., zda bude dítě mluvit sebejistě a bez zábran, dokáže-li si vyřídit beze studu to, co potřebuje, nebo zda bude při rozhovoru s lidmi nejisté, ostýchavé, bude-li ho případná autorita nadřazeného svazovat tak, že si nedokáže obhájit názor nebo prosadit oprávněný požadavek.

Období otázek začíná obvykle kolem třetího roku života, tedy v době, kdy jsou již poměrně dobré komunikační schopnosti dítěte. Pokud se dítě neptá otázkami „Co?“ a „Proč?“, je potřeba najít příčinu, protože jde o vážnou okolnost, komplikující další vývoj řeči. (Kutálková, 1996, str.45-46)

3. Faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte

3.1. Vnitřní faktory

Vnitřní faktory ovlivňující zdárný vývoj řeči jsou:

- 1) Fyziologické - neporušený vývoj smyslů zúčastněných na vývoji řeči (sluch, zrak)
- 2) Psychologické - např. dostatečná minimální míra intelektu, přiměřená vloha pro řeč, schopnosti dítěte
- 3) Zděděné genetické informace -
  - a) genotyp, základ dispozic
  - b) vrození činitelé (mutace genů)
  - c) vlivy kongenitální (důsledky prenatálních a perinatálních invencí)

3.2 Vnější faktory

Mezi vnější faktory mající vliv na vývoj řeči dítěte řadíme:

- 1) rodinu, jako primární prostředí pro vývoj dítěte
- 2) mateřskou školu, jako instituci doplňující výchovu dítěte

„Ve zdravém rodinném prostředí dostává dítě na své řečové projevy neustále odpověď, jeho zvědavost může být uspokojována téměř bez omezení, stálá vzájemná komunikace je podpořena tím nejbližším citovým vztahem. V mateřské škole musí učitelka rozdělit svou pozornost mezi celou skupinu, obrací se k ní jako k celku i individuálně k jednotlivým dětem.“ (Váchová, Informatorium 2007)

3.2.1 Rodina

K tomu, aby se u dítěte rozvíjela řeč, je pro mozek dítěte, který je už připravený, nezbytná jedna podmínka - musí dostávat souvislé a dlouhé lekce od zdatného mluvčího(matky, otce, tety, babičky...), se kterým by mělo být průběžně ve styku. Dítě se celodenně setkává s různými vzorci komunikace, které napodobuje. Právě opakování je důležité. Dítě se učí přirozenou nápodobou.

Domov má velice důležité „skryté výukové osnovy“ pro vývoj řeči dítěte. Někteří rodiče organizují prostředí s výukovým záměrem pro své děti již prostřednictvím rozhovorů, návštěv, knih. (Brierley, 1996, str. 52 - 58)

Důležitý je podle tohoto autora:

- kladný emoční kontakt
- dobrá sociální úroveň výchovného prostředí
- dostatečná stimulace
- vzdělanost rodičů (zvláště matek) a jejich věk
- velikost rodiny

3.2.2 Mateřská škola

V mateřské škole má dítě možnost aplikovat naučené komunikační vzorce i mezi vrstevníky a dospělými lidmi. Hned po rodině je mateřská škola pro dítě dalším velmi podnětným jazykovým a společenským prostředím. Zvláště pro děti, které jsou v této oblasti z domova zanedbané. Setkáváme se s dětmi, které ani nevědí, co to je, prohlížet si knihu, obrázky v ní. Mateřské školy vychází a těží ze zážitků dětí, nahrazují nedostatky a přizpůsobují se potřebám dětí poskytováním vhodných zkušeností. Děti pro svůj rozvoj potřebují klidné prostředí, aby si mohly prohlížet, malovat, vyprávět, naslouchat, vyptávat se, aby si ujasnily to, čemu v řeči nebo na obrázcích nerozuměly. Děti potřebují zakusit sociální interakci a aktivní součinnost v předmětech, které s sebou přináší řeč. (Brierley, 1996, str. 58)

4. Současné společenské změny v souvislosti s rozvojem řeči

4.1 současné změny rodiny po roce 1989

Po roce 1989 významně ovlivnily rodinu a její hodnotově orientační zaměření změny, které nastaly ve všech oblastech života. V ekonomice, v kultuře, v legislativě a také sociální změny.

Co se ohledně rodiny změnilo? Můžeme jmenovat zejména stoupající věkovou hranici mladých lidí, kteří vstupují do manželství, emancipaci žen, zvyšující se úroveň vzdělání rodičů a také i posunutí věkové hranice žen pro narození prvního dítěte. Dříve ženy poprvé rodily ve dvaceti letech, v současné době se tato hranice posouvá na dvacetšest let.

Také přechod k tržnímu hospodářství, který vyžaduje od mladých lidí rozumnější přístup a více odpovědnosti při zakládání rodiny, se stal jedním z rozhodujících faktorů. Opravilová, E., Kropáčková, J.(2005, str.22?) uvádějí, že tyto změny jsou mnohdy pozitivní, jestliže vypovídají o odpovědnosti k výchově dětí. Motiv odkládání a snižování počtu dětí může být ale jiný, např. Helus(2004) upozorňuje na přílišnou pohodlnost mladých a snahu užívat si života. Odborníci různých profesí značí stav současné rodiny za krizový, a to z důvodu, že mladé generace mají prohlubující se tendence odkládat založení rodiny, případně její vznik zcela zavrhnout. Zvyšuje se počet mladých párů, kteří spolu stále častěji žijí jako druh a družka, mnohem častěji se rozcházejí a mají málo dětí.

A právě o těchto současných tendencích, jako je nižší počet uzavřených manželství, upřednostňování neformálních partnerských vztahů, kde se tím pádem rodí více dětí narozených mimo manželství, naproti tomu celkový pokles porodnosti a zmenšování rodiny spolu s vysokou mírou rozvodovosti, se všeobecně soudí, že zároveň se snižováním stability rodiny oslabují její výchovnou funkci. (Opravilová, E., Kropáčková, J., 2005, str.22-24)

Vysoký vliv má i míra zaměstnanosti rodičů a snaha o budování vlastní pracovní kariéry. Mění se strategie a stereotypy rodiny, včetně proměn rolí mužů a žen. Změny objektivního postavení žen a mužů ve společnosti a jejich reflexe v jejich vědomí nutně ovlivňují podobu rodinného života. Můžeme to vysvětlit tak, že v současné ekonomické situaci, kdy jsou nuceni pracovat oba rodiče, mnohdy v dlouhé pracovní době, nemají pak tolik možností a energie, kterou by věnovali rozvoji svého dítěte tak dostatečně, jak by bylo potřeba. (Brierley, 1996)

V zemích západní Evropy vdané ženy zůstávají prakticky doma s dětmi po celou dobu jejich povinné školní docházky nebo pracují na zkrácený úvazek. U nás mají tyto ženy tendenci vracet se do pracovního procesu mnohem dříve, třebaže mohou čerpat mateřskou dovolenou až do 4let života dítěte, to je zákonem stanovená doba, nebo se přikloní k samostatnému podnikání a kariérovému růstu.

Pokud se matka do pracovního procesu vrátí dříve, potřebuje pro své dítě spolehlivou péči. Do roku 1989 tuto službu zajišťovali jesle, ale převážná většina z nich byla po roce 1990 zrušena. Funkci jeslí pak částečně převzala různá soukromá pečovatelská zařízení. Částečnou výpomoc rodinám s malými dětmi nabízí mateřská centra, zakládaná občanskými sdruženími. První mateřská centra vycházela z feministických myšlenek a byla zakládaná již v 80. letech v zahraničí. Kladla důraz na to, že matky mají právo na určité osvobození od svazujících mateřských povinností a vynucené izolace v domácnosti. Zřejmě vlivem mnohaletých zkušeností s odborně vedenou předškolní výchovou i u nás tak dochází mezi aktivistkami těchto center a profesionálními pedagogy k větší spolupráci. Mateřská centra nabízejí kromě hlídání dětí různé aktivity, jako jsou cvičení, kurzy plavání pro kojence a třeba i jazykové kurzy pro rodiče.

Také vznikly různé hlídací agentury zajišťující (za úplatu a individuální smluvně uzavřené pracovní poměry) hlídání malých dětí. Důležitou roli hrají v pomoci rodičům také podpůrné instituce, jako jsou pedagogicko-psychologická centra, krizová centra, linka bezpečí a poradenská centra sociálních odborů.

I přes rozkvět takovýchto pomocných institucí však podle národní zprávy o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku Česká republika v oblasti nabídky pomoci rodinám s dětmi do tří let za vyspělými zeměmi zaostává. (Opravilová, E., Kropáčková, J., 2005, str.22-24)

4.2 Stoupající užívání médií

Rozšíření masových médií má zásadní vliv na lidský život, dodnes ale zcela nerozumíme důsledkům této změny. Ovlivňují příjemce (a tedy i společnost), ale nevíme, do jaké míry. Teorie masových médií se pohybují mezi oběma extrémy – od žádného vlivu až po zcela zásadní účinky na dění ve společnosti.

Masová komunikace je zkoumána pomocí různých paradigmat sociálních věd, zejména sociologie (společnost) a psychologie (chování jedince).

1) sociologická paradigmata

Strukturní funkcionalismus:

Společnost je jako organismus složený z částí, který funguje na principu stability a rovnováhy. Zdroj stability je organizace.

Masová komunikace má funkční přínos – pomáhá k stabilitě, i dysfunkční důsledky, které stabilitu narušují (např. strhává lidi k deviantnímu chování).

2) Vývojový pohled

Sociální Darwinismus

Společnost tak jako tak spěje k dokonalejšímu stupni, je nesmysl svazovat ji legislativou a omezeními. Vývoj masové komunikace je nevyhnutelný evoluční proces, který probíhá souběžně s vývojem celé společnosti.

3) *Symbolický interakcionismus*

Již řeční filosofové si všimli, že svět neexistuje jako objektivní skutečnost, ale svou podobu získává tím, jak jej kdo vidí a jaký přisuzuje jednotlivým objektům symbolický význam. Vazba mezi realitou a myšlením je uskutečňována prostřednictvím jazyka. Média shrnují interpretace skutečnosti, které si publikum osvojuje a které ovlivňují jednání jednotlivců. (Locke, 1906)

4.2.1 Přínosy a negativa nových technologií, jejich vliv na publikum:

Negativní vliv - snižování vkusu veřejnosti

- zvyšování hladiny kriminality
- přispívání ke všeobecnému morálnímu rozkladu
- ukolébávání mas do stavu politické povrchnosti
- potlačování tvořivosti

Pozitivní vliv - odhalují korupci a hříchy

- slouží jako ochránci svobody projevu
- předkládají aspoň nějakou kulturu širokému publiku
- poskytují zábavu unaveným masám pracujících
- informují o dění ve světě
  - zpestřují životní úroveň, protože tlačí k nákupům a zvyšují ekonomickou situaci společnosti

4.2.2 Vývoj komunikace podle De Fleura (1996):

Je rozdělen na epochy signálů a znamení, řeči, písma, tisku a masové komunikace a probíhá geometrickou řadou. Každý nový krok rozšířil obzory natolik, že nový krok byl jednodušší – mezi signály a řečí uplynulo několik milionů let, mezi řečí a písmem tisíciletí, pak už jen století, ne přecházení z etapy do etapy, ale teorie přibírání – každá epocha jen přibere další prvky.

1) signály a znamení

Již předchůdci člověka před 2,7 miliony let byli schopni dorozumívat se, i když jen neartikulovanými zvuky. Získávali tak, díky zdokonalování signálů a znamení, výhodu oproti rivalům v možnosti synchronizace činnosti, např. při lovu. K vývoji plně artikulované řeči však bylo zapotřebí i zkvalitnění funkcí mozku a nervového systému (neexistovala intrapersonální komunikace (uvažování)).

2) mluvení a jazyk

Objevuje se u člověka cromagnonského, přibližně před 40 – 35 tis. lety. Měli dostatečnou mozkovou kapacitu, která zrychlila komunikaci a synchronizaci, umožnila provádět v mysli logické operace (abstraktní myšlení, syntézu...), protože už byli schopní přemýšlet v symbolech.

Symbolické výjevy, které sloužily především magii a náboženskému kultu, byly i jakousi prvotní podobou abstraktního myšlení. Důležité informace lidé vkládali do obrazů, které ztvárňovali na stěnách jeskyní, ryli do kostí, kamene nebo dřeva.

3) písmo

Lidé dokázali zaznamenat své vědomosti, člověk tak nemusel nosit v hlavě celou kulturu, aby ji mohl předat další generaci. Jde o uchování (konzervování) symbolů. Objevilo se nezávisle na sobě. Poprvé asi 4 tisíce let před Kristem v Egyptě a Mezopotámii existovaly piktogramy – symboly pro celá slova, pak Sumerové vynalezli symboly pro zvuky – slabiky (fonetický záznam). Řekové vymysleli abecedu – záznam jednotlivých hlásek.

4) tisk

První epocha, u níž víme přesný letopočet, a která dokázala zrychlit a multiplikovat dostupnost informací v knihách. Lidé tak rozvíjeli svou gramotnost - „intelektuální úroveň“. Díky dostupnosti knih následovalo oslabení pozice církve, která měla do té doby monopol na vzdělání. Každý mohl mít Bibli doma. Tisk přinesl obrovskou změnu v samotné organizaci společnosti, dal základ vzniku masových médií (noviny).

První tisk je znám z doby 800 let po Kristu v Číně. Kniha má název Diamantová Súra – text ale nebyl poskládaný z písmenek, byl vyřezaný v kuse jako negativ.

5) masová komunikace

Zrychlila život společnosti díky novým objevům (telegraf, film, rozhlas, TV). Přicházely tak rychle, že už se vešly do průběhu několika generací. Počátek můžeme datovat do doby 19.stol. a to rozšířením novin, ale pravý počátek přišel až s rozhlasem a televizí a tím i změnou životního stylu rodin.

6) epocha počítačů

Tak by se dala nazvat současná doba, do níž jsme byli vrženi. Nyní žijeme v informační společnosti...

V životě současného člověka význam mezilidské komunikace jako způsob sociálního styku v předávání informací roste neustále. V současné době fungují jako zprostředkovatelé informací především sdělovací prostředky. Mohou ovlivnit velkou skupinu lidí najednou i jejich aktivní zapojení do komunikace. Právě ve 20. století se zrychlil vývoj jak tradičních médií (knihy, časopisy), tak médií akustických a obrazových (rozhlas, televize). V posledních desetiletích je pak doplnily s rozvojem techniky počítače, internet a mobilní telefony.

4.3 Užívání médií v předškolním věku

Hromadné sdělovací prostředky jsou jedním ze silně působících sociálních vlivů.

Vidíme, že rodina je stále na prvním místě, co se týče rozvoje dítěte, ale vzhledem k již zmíněnému významu pracovní kariéry rodičů, zrychlení životního stylu, rozvoji médií a možnostech v oblasti spotřeby a volnočasových aktivit je dítě jedináček mnohdy rodiči odkázáno na „mediální výchovu“ (sledování televize, dvd, playstation hry, práce s počítačem, pořízení mobilního telefonu), která ve velké míře, jak bylo uvedeno v předešlých kapitolách, může mít negativní dopady na rozvoj řeči dítěte. Například televize v dnešní době již neslouží pouze k získávání informací, mnohdy funguje spíše jako zvuková kulisa v domácnosti. A představíme-li si např. dítě předškolního věku, které u televize sedí i jen několik hodin denně, jaký dopad to asi bude mít na jeho nervový a řečový vývoj?

1. Dítě jen pasivně sleduje obrazovku, tudíž je nedostatečně a často i nevhodně, vzhledem k množství nevhodných pořadů, rozvíjená jak aktivní, tak pasivní slovní zásoba a myšlení.
2. Nejsou procvičovány artikulační orgány.
3. Za sebou rychle jdoucí snímky na obrazovce dráždí nervovou soustavu dítěte, což má za následek mimo jiné i např. nárůst agresivity.
4. Potlačuje přirozenou fantazii a kreativitu dítěte.
5. Zvyšuje se nesoustředěnost, snižuje se pozornost dítěte.
6. Děti mají potíže v sociální komunikaci a tedy i v citových vztazích.

A protože právě rodiče mají největší možnost ovlivňovat své děti a jejich vývoj, můžeme zvýšit pozitiva využívání televize. Rodiče se mají, pokud možno, dívat na televizi s dítětem, vysvětlovat, doplňovat, odpovídat na otázky a klást je, zjišťovat názory dítěte, diskutovat o sledovaných pořadech.

Měli bychom však nejen pečlivě vybírat pořady pro děti, ale také hlídat čas, který dítě tráví u televize. Odborníci doporučují maximálně 5 hodin týdně, což je přibližně 30 minut denně, strávených u televize (případně u počítače). Šifferová (2004) uvádí ze svého dotazníkového výzkumu výsledek průměru doby strávené před obrazovkou. U dětí předškolního věku byl výsledek 30minut až hodina denně.

Co se týče počítače, ten zajímá děti také již v předškolním věku. Doporučuje se s ním pracovat pouze několik minut u dítěte do tří let. Později postupně zařazovat hry, sestavovat puzzle či plnit jednoduché úkoly v rozsahu 15-20minut. Vyhledávání na internetu mají zkoušet až děti školního věku a i v té době je zapotřebí opatrnosti a dohledu nad těmito činnostmi dítěte.

Také bychom měli dětem poskytnout více emocionálních zážitků z mluveného slova. A to nejen poslechem rádiových stanic, ale i návštěvou divadel. Absolutní většina rodičů s dětmi divadlo nenavštěvuje. Mateřské

školy mají sice možnost pozvat divadelní skupiny, ale ti z vás, kdo divadlo navštěvujete, mi jistě dáte za pravdu, že zážitek z pravého divadelního představení v divadle se nedá srovnávat s pohádkami v mateřské škole, hranými „rádoby profesionálními“ hereckými skupinami.

4.4 Změny předškolních zařízení po r.1989

Po roce 1989 docházelo v předškolní výchově k radikálním změnám. Upouští se od *direktivního stylu* výchovné práce, dochází k odklonu od stanoveného režimu, od Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy z r.1984 a od rezignace na přípravu předškolních dětí na školu, jako hlavního úkolu předškolních zařízení. Namísto tohoto stylu se prosazuje *osobnostně orientovaný model* výchovy, který respektuje individuální potřeby dětí, podporuje svobodný rozvoj osobnosti dítěte. Změnilo se tak pojetí celé institucionální předškolní výchovy, zrušily se tématické plány a začala se hledat inspirace v zahraničních pedagogických systémech. Tak se vedle klasických mateřských škol začaly objevovat alternativní mateřské školy jako Waldorfské, Montessori, Step by step (Začít spolu), Zdravá mateřská škola. Každý z těchto programů má specifický obsah, výchovný program, jehož prvky často ovlivnily i další běžné mateřské školy.

Když porovnáme v současné době preferovaný osobnostně orientovaný model a původní direktivní styl výchovné práce, vidíme, že vliv na vývoj řeči dítěte a jeho spontánní řečový projev tato změna jistě má. Při direktivním vedení, řídicím prostřednictvím příkazů, je u dětí požadováno především ticho. Děti poslouchají, co říká učitelka a mluví jen na vyzvání, řeč je rozvíjena v řízených zaměstnáních, kdy ale opět mluví jen jeden. Když se děti více rozpovídají, je třeba je hlavně utišit. Některé z těchto stereotypů v předškolních zařízeních přežívají. Stále je, především u starších ročníků, totiž zakořeněna tendence k výchově založené na poslušnosti a při takovém autoritativním stylu výchovy nemá dítě moc šancí

pro spontánní komunikaci. V dnešní době se na to již díváme jinak. Kopřiva a kol. (2006) uznávají partnerský přístup dospělého k dítěti, kdy komunikace funguje na úrovni rovnocenných partnerů. I toto se týká osobnostně orientovaného modelu výchovy. Dítě dnes více uznáváme jako osobu s individuálními potřebami, více reagujeme na jeho žádosti a pocity, dáváme prostor k vyjádření a k rozhovoru. Stáváme se jeho partnerem, který pomáhá, poradí a vede. Tím napomáháme spontánnímu projevu dítěte, které se nebojí mluvit, když může mluvit. Které k nám má důvěru a často se na nás obrací s nějakým sdělením.

II. Praktická část

5. Výzkumné šetření

5.1 Cíl a předpoklady výzkumné práce

Cílem práce je zmapovat podmínky pro rozvoj spontánního řečového projevu dětí v současné mateřské škole. Zjištění situace spontánního řečového projevu v jednotlivých činnostech v současné mateřské škole a jejich shrnutí pro pedagogickou praxi.

Stanovené předpoklady:

H1: *Předpokládám, že spontánní komunikace dětí je v některých mateřských školách omezována více, než je nutné.*

a) *Předpokládám, že umožnění spontánní komunikace dětí při volné hře dosáhne minimálně 95%.*

b) *Předpokládám, že umožnění spontánní komunikace dětí při zdravotním cvičení dosáhne maximálně 20%.*

c) *Předpokládám, že umožnění spontánní komunikace dětí při jídle dosáhne maximálně 30%.*

H2: *Předpokládám, že děti v převážné většině tříd mateřských škol mají zájem o komunikaci s učitelkou.*

5.2 Použité metody výzkumu

Dotazník

Myslím, že dotazník byl vhodně zvolenou metodou, z důvodu uceleně daných položek a následně přesnějšího zpracování získaných údajů. Je v něm využito škálových položek, ze kterých respondenti, jako reakci na vypsání činnosti, vybírali vždy jednu ze čtyř možností (viz přílohy):

A – ano

SA – spíše ano

SN – spíše ne

N - ne

Dotazník zkoumá v současné mateřské škole možnosti dětí povídat si bez omezení při různých denních činnostech.

Pozorování

Zvolila jsem metodu krátkodobého pozorování a ve vybraných mateřských školách jsem osobně sledovala komunikaci mezi dětmi a dětmi a učitelkou.

Cílem bylo pozorovat:

- 1) Jakou možnost měly děti ke spontánní komunikaci během denních činností v mateřské škole.
- 2) Zda děti mají zájem o komunikaci s učitelkou.
- 3) Jak aktivně se děti řečově projevují při činnostech, kdy je po nich vyžadován řečový projev (ranní kruh, komunitní kruh).

6. Průběh pozorování

Metodu pozorování jsem uskutečnila v červnu 2009 ve dvou záměrně vybraných mateřských školách v západních Čechách. První škola je státní (Třída A) a druhá škola je soukromá (Třída B). V každé jsem navštívila v jeden den jednu třídu.

Třída A: Mateřská škola byla 5třídní (tři běžné třídy, 1 logopedická, 1 pro děti s psychomotorickými problémy). V pozorované běžné třídě bylo zapsáno 26 dětí ve věku 4-5 let.

Když jsem ráno vstoupila do třídy, byla již většina dětí přítomna. Právě probíhaly ranní hry. Děti si hrály na koberci i u stolečků. S každým nově příchozím dítětem se paní učitelka přišla pozdravit a podala mu ruku (i při odchodu). Nato učitelka dítěti nabídla nějakou činnost či ho motivovala, aby se přidalo k někomu do hry. Při ranních hrách byla učitelka v roli pozorovatele, nechala je přirozeně si povídat a nemusela je ani v projevu krotit. Děti si povídaly a hrály nehlučně. Průběžně se některé zvedlo a šlo paní učitelce něco povědět. Paní učitelka celkově mluvila s dětmi velice trpělivě a laskavě. Když položila otázku, vždy dala dítěti čas na vyjádření odpovědi. Konverzace pak působila klidně.

Při ranním kruhu děti vyprávěly, co zažily o víkendu. Bylo až k nevíře, jak klidné byly. Naprosto dodržovaly pravidlo, že když jeden mluví, ostatní poslouchají. Jedna holčička sice mluvit nechtěla, ale na všech ostatních dětech bylo vidět, jak se těší, až na ně přijde v mluvení řada.

Tato třída byla vůbec celkem ukázněná, učitelka nemusela nijak výrazně zvyšovat hlas k utišení. Pouze při jídle, během hygieny a v šatně je v projevu krotila. Celkem naprosté mlčení vyžadovala pouze při cvičení, běhání a po uložení na lůžka k odpolednímu odpočinku.

Třída B: Mateřská škola je v podstatě jednotřídní. Formálně má třídy dvě, ale celé patro, kde třídy jsou, je průchozí, takže se děti setkávají. Škola funguje i jako jesle a předškolní děti mají k nejmenším otevřený přístup. Zaměřila jsem se právě na skupinu 5-6 dětí, kterých bylo 13, z celkových 26 dětí.

Při ranních hrách si děti hrály v herně i u stolečků, některé chodily i do vedlejší místnosti podívat se na miminka. Paní učitelka děti nekrotila. Působila jako pozorovatel, i když jsem měla pocit, že důsledně nepozorovala. Zabývala se jedním dítětem u stolečku a přehled o ostatních (ve vedlejší místnosti) neměla. Při příchodu dítěte do školky většinou pozdravila od stolu. Během ranních her za ní přišel jen jeden chlapeček. Jeho vyprávění o tom, jak byl s dědou v bazénu, učitelka bohužel ukončila větou: „Hm, to muselo být pěkné.“ Na Martínkově tváři bylo vidět, že neví, co má říct dál. Paní učitelka ho odeslala se slovy: „Tak si běž ještě pohrát.“

Při ranním kruhu paní učitelka povídala, co děti ten den čeká. Děti měly říct, jaká květina se jim líbí a zkusit ji popsat. Kdo byl připravený mluvit, přihlásil se a povídal. Paní učitelka pomáhala otázkami. Všichni mluvily dobře, ale trochu váhavě.

Paní učitelka celkově nevyžadovala při činnostech mlčení, na toaletě si děti běžně povídaly a i při jídle si mohly pošpitávat, i když je průběžně utišovala, když hovor začal zesilovat. Kde si na mlčení potrpěla bylo cvičení, ukládání na lehátka a převlékání v šatně (nejspíš z důvodu, že nebyla moc prostorná a hluk se menším prostorem zintenzivňoval).

Když porovnáám Třídu A a Třídu B, činnosti, ve kterých učitelky děti v komunikaci krotily či vyžadovaly ticho se celkem shodovaly: cvičení, převlékání v šatně, příprava na odpolední odpočinek a stolování.

Zájem o komunikaci s učitelkou měly děti ve Třídě A vysoký oproti Třídě B. Očividně měl na to vliv přístup učitelky. První učitelka byla laskavá a ptala se, druhá učitelka spíše vyjadřovala nezájem.

Při ranním kruhu děti ve Třídě A neměly vůbec problém a strach mluvit. Nadšeně vyprávěly a byly zvyklé dát prostor ostatním. Ve Třídě B byl váhavý přístup dětí k mluvení určitě také ovlivněn učitelkou. Když dítě přišlo za ní samo, nebyla tak ochotná ke komunikaci, načež při povídání v kroužku se vyptávala. Tak by to jistě být nemělo. Jako dítě bych byla asi trochu zmatená.

7. Vyhodnocení dotazníku

Zpracovaný dotazník se mi vrátil ve více než 50%. Celkový počet zpracovaných dotazníků byl 11. Vyhodnocení dotazníků je zpracováno ve čtyřech tabulkách, které uvádějí umožnění spontánní komunikace mezi dětmi nebo dětmi a učitelkou při jednotlivých činnostech:

Tabulka č.1 - věková skupina 4-6 let

Tabulka č.2 - věková skupina 3-6 let

Tabulka č.3 - průměr tabulky č.1 a č.2

Tabulka č.4 - celková komunikace mezi dětmi a dětmi a učitelkou

Výsledky jsou uvedeny v procentech zjištěných aritmetickým průměrem.

Tyto výsledky zobrazují množství možností:

A - ano, děti si při této činnosti běžně bez omezení povídají

SA – spíše ano, učitelka motivuje k tomu, aby děti příliš nemluvily, ale nevyžaduje ticho

Tabulka č.1

Denní činnosti v mateřské škole	Výsledek v %
Volná hra	85% A
Úklid hraček	71% A
Přirozená cvičení (chůze, běh...)	43% SA
Zdravotní cvičení	14% SA
Příprava svačiny	57% SA
Svačina	14% SA
Na toaletě	57% SA
Hygiena v umývárně	85% SA
Oblékání na vycházku	43% SA
Chůze ve dvojicích	100% A
Převlékání v šatně	57% SA
Příprava na oběd (prostírání...)	71% SA
Oběd	29% SA
Převlékání před odpočinkem	43% A
Ukládání na lehátka	14% SA

Tabulka č.1 zobrazuje zjištěné výsledky ve skupině dětí zahrnující především děti ve věku 4-6 let.

Tabulka č.2

Denní činnosti v mateřské škole	Výsledek v %
Volná hra	100% A
Úklid hraček	75% A
Přirozená cvičení (chůze, běh...)	100% SA
Zdravotní cvičení	50% SA
Příprava svačiny	75% A
Svačina	0% A
Na toaletě	50% A, 50% SA
Hygiena v umývárně	50% A, 50% SA
Oblékání na vycházku	75% A
Chůze ve dvojicích	100% A
Převlékání v šatně	75% A
Příprava na oběd (prostírání...)	50% A, 50% SA
Oběd	0% A
Převlékání před odpočinkem	50% A, 50% SA
Ukládání na lehátka	75% SA

Tabulka č.2 zobrazuje zjištěné výsledky ve skupině dětí zahrnujících i nejmladší 3leté děti.

Tabulka č.3

Denní činnosti v mateřské škole	Výsledek v %
Volná hra	90% A
Úklid hraček	72% A
Přirozená cvičení (chůze, běh...)	63% SA
Zdravotní cvičení	27% SA
Příprava svačiny	43% SA
Svačina	9% SA
Na toaletě	54% SA
Hygiena v umývárně	72% SA
Oblékání na vycházku	54% A
Chůze ve dvojicích	100% A
Převlékání v šatně	50% A, 50% SA
Příprava na oběd (prostírání...)	64% SA
Oběd	18% SA
Převlékání před odpočinkem	45% A
Ukládání na lehátka	36% SA

Tabulka č.3 zobrazuje výsledky průměru tabulek č.1 a č.2

Tabulka č.4

Celková spontánní komunikace	Výsledek v %
Děti chodí často učitelce něco říci	64% A
Děti si spolu hodně povídají	90% A
Učitelka s dětmi hodně komunikuje	64% A

Tabulka č.4 zobrazuje výsledky celkové komunikace mezi dětmi a dětmi a učitelkou.

8. Vyhodnocení předpokladů

H1: Předpokládám, že spontánní komunikace dětí je v některých mateřských školách omezována více, než je nutné.

Tato hypotéza **se nepotvrdila**. Z výsledku dotazníků a pozorování můžeme vidět, že spontánní komunikace není na zkoumaných školách omezována více než je nutné. Dokonce ani při převlékání v šatně, při oblékání na vycházku, kdy v menším prostoru získává hluk na síle, nejsou děti v komunikaci výrazně omezovány. Respondenti uvedli v 54% možnost A, zbylé odpovědi představovaly možnost SA, jen v jednom případě byla zvolena možnost SN (spíše ne-tzn., že učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu). Při pobytu venku bychom se i divily, kdyby děti musely být zticha. A co se týká hygieny v umývárně a na toaletě, výsledky ukazují v tabulce č.3 Nejčastěji možnost SA, na druhém místě pak A. Ve vydlážděných místnostech se zvuk rozléhá a pak je tedy pochopitelné, že učitelka děti motivuje k tomu, aby příliš nemluvily. V tabulkách také vidíme, že ve skupině s nejmladšími dětmi je komunikace omezována méně. Vysvětlila bych to asi tak, že při nástupu do mateřské školy potřebují malé děti dostatek času na adaptaci v novém prostředí, okoukávají se navzájem, poznávají děti, učitelku a spíše „pozorují“ než si najdou ve skupině své místo. Proto jsou tišší než starší děti, které se již znají a jsou zvyklí na prostředí mateřské školy kolem sebe, a učitelka je nemusí utišovat tak, jako třeba předškoláky.

a) Předpokládám, že míra spontánní komunikace dětí při volné hře dosáhne minimálně 95%.

Tento předpoklad **se nepotvrdil**. Výsledky v tabulce č.3 ukazují hodnotu 90%. Možnost SA, která představuje zbylých 10%, sice znamená, že učitelka motivuje děti k tomu, aby příliš nemluvily a věnovaly se uvedené činnosti a podle vlastního pozorování a i zkušeností soudím,

že v praxi tato možnost označovala takový počín učitelky, že děti tišila, pokud se hlasitost hovoru ve třídě příliš zvyšovala, tzn., že děti spolu smějí komunikovat, ale nekřičet (již kvůli dobré atmosféře v místnosti a kvůli hlasové hygieně dětí). Pokud ale respondenti z těchto 10% označili takto skutečně stav, kdy učitelka běžně motivovala děti k tomu, aby nepovídaly a hrály si, pak v tomto případě nemůžeme být s výsledkem spokojeni. Doba určená ke hře by měla být i dobou neomezeného povídání.

b) *Předpokládám, že míra spontánní komunikace dětí při zdravotním cvičení dosáhne maximálně 20%.*

Tento předpoklad **se nepotvrdil**. Výsledky v tabulce č.3 ukazují hodnotu 27%. Zdravotní cvičení má sice za úkol, stejně jako cvičení přirozené, podporovat pohybem tělesný, psychický i sociální rozvoj dítěte (pohybové činnosti a hry jsou základní potřebou dětí i pro jejich psychickou pohodu), ale pod zdravotní cvičení patří i například cvičení dechová, cvičení hlasová, rozvíjení nelokomočních pohybů, kdy je nutné dostatečné soustředění dítěte na správně prováděný úkon a vnímání vlastního těla, což v těchto činnostech téměř úplně vylučuje spontánní řečový projev. Přirozenost a hravost je samozřejmě důležitější než soustředění na prováděný úkon, ale v takovýchto chvílkách cvičení já osobně zastávám právě soustředěnost a klid.

c) *Předpokládám, že míra spontánní komunikace dětí při jídle dosáhne maximálně 30%.*

Tento předpoklad **se potvrdil**. Výsledky v tabulce č.3 sice ukazují u položky „svačina“ hodnotu 9% a u položky „oběd“ 18%, ale vypočítáme-li průměr těchto dvou položek, vychází nám výsledek 13,5%. Stolování je jakýsi rituál již od dávných dob a společných obědů, večeří využívají i dnes lidé k setkání a konverzaci, avšak u malých dětí preferují spíše tiché stolování

z důvodu naučit umění si jídlo vychutnat a také poznávání a vnímání vlastního těla. Když mluvíme, je mozek zaměstnán další činností a nevydá včas signál, že už je člověk sytý. Dále také zohledňuji způsoby stolování dětí. Některé, i starší, děti mají problémy udržení čistoty okolo talíře a když u toho ještě povídají a mávají příborem, tak osobně cítím potřebu je ztišit, aby se soustředily na svůj talíř.

H2: *Předpokládám, že děti v převážné většině tříd mateřských škol mají zájem o komunikaci s učitelkou.*

Tato hypotéza **se nepotvrdila**. Výsledky v tabulce č.4 ukazují hodnotu 64%. Výsledek mne překvapil, představovala jsem si procentuální výsledek mnohem vyšší. Děti si přece s paní učitelkou, která je „svatá“, rády chodily povídat. Sama jsem se při pozorování setkala s nepřilíživou komunikací rozvíjejícím přístupem paní učitelky. Dětem je potřeba věnovat trpělivost, prokázat ochotu ke komunikaci a hlavně upevňovat vztahy nejen v kolektivu dětí, ale i mezi dětmi a pedagogem. Třeba v pozorované Třídě A se mi velmi líbí dodržované gesto učitelky, a to podání ruky při příchodu i odchodu dítěte. Učí to dítě slušnému chování a také, protože jde o bližší kontakt, právě upevňování vztahu mezi dvěma lidmi .

ZÁVĚR

Tato práce rozvádí jednotlivé oblasti vývoje dětské řeči a faktory, které ho ovlivňují. Dále se zaměřuje na současné společenské změny rodiny, životního stylu a užívání médií, v souvislosti s rozvojem řeči.

Praktická část uvádí rozsah spontánního řečového projevu při jednotlivých činnostech v mateřské škole na základě výzkumného šetření.

Když se zaměřím na komunikaci mezi dětmi a učitelkou, pak říkám, i z vlastní zkušenosti, že dobrý pedagog nebere svou práci jako zaměstnání, ale jako poslání, od toho se odvíjí i kvalita komunikace mezi ním a dětmi. Dětem je třeba dávat vhodné komunikační vzory a také dostatek času a prostoru pro vlastní verbální vyjadřování, kladení otázek i formulování odpovědí. Dítě by toto mělo získávat již při příchodu do mateřské školy při adaptaci na nové prostředí. Pedagog se snaží nejprve o získání důvěry dítěte a ponechá mu možnost neverbálního vyjádření. A pokud bude učitel s dítětem nadále dostatečně komunikovat, bude i dítě rádo komunikovat více s ním. Při svém pozorování jsem měla možnost vidět situaci, kdy pedagog málo spontánně komunikuje s dětmi, ba je i odbývá, takže pak není divu, když za ním děti již s žádnou otázkou nepřijdou. Nesmíme tedy zapomínat, že výchova řeči dítěte je proces, kdy je potřeba věnovat mu především lásku, energii a čas. Tím by se měli řídit rodiče i pedagogové.

Seznam použité literatury:

1. Bembergová-Kratochvílová, Š.: *Metodika mluvní výchovy dětí*, Sdružení pro tvořivou dramaturgii, Praha 1994, ISBN 80-901 660-1-6
2. Brierley, J.: *Sedm prvních let života rozhoduje*, Portál, Praha 1996, ISBN 80-7178-109-6
3. Bruceová, T.: *Předškolní výchova*, Portál, Praha 1996, ISBN 80-7178-068-5
4. De Fleur, M., *Teorie masové komunikace*, Univerzita Karlova v Praze, 1996
5. Eileen Allen, K., Marotz Lyn, R.: *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do osmi let*, Portál, Praha 2002, ISBN 80-7367-055-0
6. Helus, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí*, Portál, Praha 2004, ISBN 80-7178-888-0
7. Kazdová, V.: *Hrajeme si spolu aneb společná výchova řeči dětí a rodičů*, Montanex, Ostrava 2004, ISBN 80-7225-142-2
8. Klenková, J.: *Logopedie*, Grada, Praha 2006, ISBN 80-247-1110-9
9. Kopřiva, P. a kol.: *Respektovat a být respektován*, Spirála, Kroměříž, 2005
10. Kutálková, J.: *Slovo za slovem*, KPK Praha, 1992, ISBN 80-85267-34-9
11. Kutálková, D.: *Logopedická prevence*, Portál, Praha 1996, ISBN 80-7178-115-0
12. Kropáčková, J.: *Změny v pojetí předškolního vzdělávání*, PF UK Praha
13. Locke, J.: *Myšlenky o výchování*, Dědictví Komenského, Praha, 1906
14. Maříková, H.: *Proměny současné české rodiny*, Sociologické nakladatelství, Praha 2000, ISBN 80-85850-93-1
15. Opravilová, E., Kropáčková, J.: *Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky*, Univerzita Karlova v Praze PF, Praha 2005, ISBN 80-7290-251-2
16. Peutelschmiedová, A.: *Logopedické minimum*, Olomouc, 2005, ISBN 80-244-1233-0
17. Říčan, P., Pithartová, D.: *Krotíme obrazovku*, Portál, Praha 1995
18. Sovák, M.: *Nárys speciální pedagogiky*, Praha 1971
19. Svobodová, K.: *Jazyk a řeč*, Montanex, Ostrava 2002, ISBN 80-7225-080-0
20. Synek, F.: *Hlasy a hlásky*, ArchArt, Praha 1997, ISBN 80-902281-0-0

21. Škodová, E., Jedlička, I. a kol: *Klinická logopedie*, Portál, Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-340-6
22. Váchová, A.: *Ticho v mateřské škole je minulostí*, Informatorium č.9, Portál, Praha 2007, ISSN-1210-7506
23. Vításková, K., Peutelschmiedová, A.: *Logopedie*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2005, ISBN 80-244-1088-5
24. Zelinková, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*, Portál, Praha 2001, ISBN 80-7178-544-X
25. Žebrowská, M.: *Vývinová psychológia detí a mládeže*, Psychologické a didaktické testy, Bratislava, 1983
22. Vývojová psychologie (online) (cit.červen 2010)
Dostupný z WWW: <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html>
23. Rodina-každodeník o dětech a rodičích (online) (cit.červen 2010)
Dostupný z WWW: <http://www.rodina.cz/dotaz76140.htm>
24. Kulhánková, E.: *Fonematické uvědomování a jeho role ve vývoji gramotnosti* (online) (cit.5.7. 2010)
Dostupný z WWW: <http://e-psycholog.eu/clanek/37>

Přílohy:

dot.1

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvily a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město STUDENKA ..... vesnice v kraji (uveďte kraj) ČESKOMORAVSKO VŘEHOVINA
Počet tříd v MŠ 3
Počet dětí ve třídě 2
Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygiena v umývárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město Dokvylice.....vesnice v kraji (uved'te kraj) M. Zlínský.....

Počet tříd v MŠ 4

Počet dětí ve třídě 26

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygiena v umývárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevádí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město POZNÁ.....vesnice v kraji (uved'te kraj) HK...P...PHA.....

Počet tříd v MŠ 4

Počet dětí ve třídě 24

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygienu v umývárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město Osečná..... vesnice v kraji (uved'te kraj) ....Liberecký kraj.....

Počet tříd v MŠ 1

Počet dětí ve třídě 30

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A – SA – SN – N
úklid hraček A – SA – SN – N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A – SA – SN – N
zdravotní cvičení A – SA – SN – N
příprava svačiny A – SA – SN – N
svačina A – SA – SN – N
na toaletě A – SA – SN – N
hygiéna v umývárně A – SA – SN – N
oblékání na vycházku A – SA – SN – N
chůze ve dvojicích A – SA – SN – N
převlékání v šatně A – SA – SN – N
příprava na oběd (prostírání...) A – SA – SN – N
oběd A – SA – SN – N
převlékání před odpočinkem A – SA – SN – N
ukládání na lehátka A – SA – SN – N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano – spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano – spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano – spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město Řepkařov.....vesnice v kraji (uved'te kraj) PL - Středočeský.....

Počet tříd v MŠ 2

Počet dětí ve třídě 24

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N

úklid hraček A - SA - SN - N

přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N

zdravotní cvičení A - SA - SN - N

příprava svačiny A - SA - SN - N

svačina A - SA - SN - N

na toaletě A - SA - SN - N

hygiena v umývárně A - SA - SN - N

oblékání na vycházku A - SA - SN - N

chůze ve dvojicích A - SA - SN - N

převlékání v šatně A - SA - SN - N

příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N

oběd A - SA - SN - N

převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N

ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvily a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město ...HUMPOLEC..... vesnice v kraji (uved'te kraj) ...VYSOČINA.....

Počet tříd v MŠ 3

Počet dětí ve třídě 17

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
 úklid hraček A - SA - SN - N
 přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
 zdravotní cvičení A - SA - SN - N
 příprava svačiny A - SA - SN - N
 svačina A - SA - SN - N
 na toaletě A - SA - SN - N
 hygiena v umývárně A - SA - SN - N
 oblékání na vycházku A - SA - SN - N
 chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
 převlékání v šatně A - SA - SN - N
 příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
 oběd A - SA - SN - N
 převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
 ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město PRAHA ..... vesnice v kraji (uved'te kraj) HL. M. PRAHA .....

Počet tříd v MŠ 4

Počet dětí ve třídě 27

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygiena v umývárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvíly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město – **Vodňany** vesnice v kraji (uved'te kraj) - **Jihočeský kraj**

Počet tříd v MŠ – **2. třídy**

Počet dětí ve třídě – **24 dětí**

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let **4 – 6 let**

volná hra A – SA – SN – N
 úklid hraček A – SA – SN – N
 přirozená cvičení (chůze, běh...) A – SA – SN – N
 zdravotní cvičení A – SA – SN – N
 příprava svačiny A – SA – SN – N
 svačina A – SA – SN – N
 na toaletě A – SA – SN – N
 hygiena v umývárně A – SA – SN – N
 oblékání na vycházku A – SA – SN – N
 chůze ve dvojicích A – SA – SN – N
 převlékání v šatně A – SA – SN – N
 příprava na oběd (prostírání...) A – SA – SN – N
 oběd A – SA – SN – N
 převlékání před odpočinkem A – SA – SN – N
 ukládání na lehátka A – SA – SN – N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...**ano** – spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... **ano** – spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...**ano** – spíše ano - spíše ne - ne

- Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:
- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
  - SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvily a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
  - SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
  - N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město ...České Budějovice... vesnice v kraji (uved'te kraj) ...JIHOČESKO.....
Počet tříd v MŠ 6
Počet dětí ve třídě 21
Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygiena v umývárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne

Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:

- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevadí, popř. si povídá s nimi)
- SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvaly a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
- SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
- N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město ...**České Budějovice**..... vesnice v kraji (uved'te kraj) ...*Lišov*

Počet tříd v MŠ **nevím asi 5**

Počet dětí ve třídě **25**

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, **5-6 let**, 3-6 let

volná hra **A** - SA - SN - N
úklid hraček **A** - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - **SN** - N
zdravotní cvičení A - SA - **SN** - N
příprava svačiny A - SA - SN - **N**
svačina A - SA - SN - **N**
na toaletě A - **SA** - SN - N
hygiena v umývárně A - **SA** - SN - N
oblékání na vycházku A - **SA** - SN - N
chůze ve dvojicích **A** - SA - SN - N
převlékání v šatně A - **SA** - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - **N**
oběd A - SA - SN - **N**
převlékání před odpočinkem A - SA - **SN** - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - **N**

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - **ne**
- si děti spolu hodně povídají... ano - **spíše ano** - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - **spíše ne** - ne

- Pozorujte, zda si děti v průběhu dne při následujících činnostech mohou povídat bez omezení, označte podtržením podle následující stupnice:
- A (ano, je vidět, že děti si spolu běžně při této činnosti povídají, učitelce to nevádí, popř. si povídá s nimi)
  - SA (spíše ano, tzn. učitelka je motivuje k tomu, aby příliš nemluvily a věnovaly se uvedené činnosti, ale nevyžaduje ticho, za povídání nenapomíná)
  - SN (spíše ne, tzn. učitelka děti nenapomíná, ale je vidět, že jsou děti zvyklé být při této činnosti potichu)
  - N (ne, uč. důsledně vyžaduje ticho, za povídání jsou děti napomínány)

Město České Budějovice, vesnice v kraji (uveďte kraj) ...1.407.514.....

Počet tříd v MŠ 2

Počet dětí ve třídě 28

Věk dětí 3-4 roky, 4-5 let, 5-6 let, 3-6 let

volná hra A - SA - SN - N
úklid hraček A - SA - SN - N
přirozená cvičení (chůze, běh...) A - SA - SN - N
zdravotní cvičení A - SA - SN - N
příprava svačiny A - SA - SN - N
svačina A - SA - SN - N
na toaletě A - SA - SN - N
hygiena v umýárně A - SA - SN - N
oblékání na vycházku A - SA - SN - N
chůze ve dvojicích A - SA - SN - N
převlékání v šatně A - SA - SN - N
příprava na oběd (prostírání...) A - SA - SN - N
oběd A - SA - SN - N
převlékání před odpočinkem A - SA - SN - N
ukládání na lehátka A - SA - SN - N

Celkově ve třídě:

- často děti chodí učitelce něco říci ...ano - spíše ano - spíše ne - ne
- si děti spolu hodně povídají... ano - spíše ano - spíše ne - ne
- učitelka hodně s dětmi komunikuje ...ano - spíše ano - spíše ne - ne